

WWW.UNL.BS

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

ШКОЛСКИ ЛИСТ.

„ШКОЛСКИ ЛИСТ“ излази сваког 15. и последњег у месецу. Претплата је за целу годину 3 ф., за 4 месеца 1 ф. а за Србију 8 динара годишње. Учитељи, који имају мању плату од 300 ф., богослови и приправници добијају лист у пола цене. Дописи и претплата шаљу се: Уредништву „Школског листа“ у Сомбор.

Бр. 2. У Сомбору 31. јануара 1883. Год. XV.

О ВАСПИТАЊУ ВАСПИТАЧИЦА.*)

Жена је рођена васпитачица. Васпитати девојке за будуће матере и васпитачице деце значи васпитавати народ.

Жена у кући није само свећеница домаћег огњишта, него и владалац у колу деце, прва дадиља, учитељица, васпитачица.

Са каквом спремом наступа она то своје свето звање? Какво знање и вештину доноси она у исто из народне школе и гдекад и из више школе?

Наставна основа у народној школи има само *два предмета*, којима се разликује настава девојака и дечака. То су *ручни женски рад* и тако названо „*кућарство*.“

Тако то наређује државни школски закон. Ипак није могла досада пракса да изведе на чисто, које место припада том проблематичном предмету, те и једна министарска (аустријска) наредба не може а се да не изјави овако: „Наука о кућарству није самосталан предмет. Поука, која у ту струку спада, нека се, у колико се тиче спремања одела, даје при настави у женском ручном раду, а остало нека се предузме при настави у реалијама.“

Да будућа домаћица неће само плести и кухати, него и васпитавати, или бар неговати и управљати децом, на то се сасвим заборавило,

*) У своје време јавили смо нашим читаоцима, да је за првог професора философије и педагогике на чешком свеучилишту у Прагу именован врстан чешки педагошки писац др. Г. А. Линднер. Педагошки кругови у Прагу свечано су прославили његово ступање на свеучилишћну катедру. Да се и наше учитељство упозна мало са овим највећим педагогом наше чешке браће, доносимо овде његов чланак „О васпитању васпитачица,“ како је саопштен у 1. овогодишњем броју „Posla z Budče“. Тај је рад, колико ми знамо, прво, што је Линднер писао, одкако је свеучилиштни професор. У толико радије саопштавамо тај чланак. У.

Исте одношаје налазимо на тако званим *вигилм* девојачким школама. Много красних предмета сјаје се ту у наставном програму, и доста је састарано за то, да се девојка, која дорашћује, упозна не само са светском повесницом, разуме се с повесницом *бојева и отимачина*, него и с тим, да јој не остану непозната баснословна дела каквог баснословног полубога, како неби морала да првени, ако би кадгод гдегод сусрела његово име у каквој песми или при каквој оперети.

Мало је женских завода, у којима би се неговала *педагогика*.

Ту би се могло рећи, да се *педагошка поука може давати девојкама приликом* при настави у другим предметима, као што се то чини са „кућарством,“ и радо допуштамо, да тако може да се чини у заводима, у којима се учи *наука о чувању здравља, етика, психологија, наука о телу* и т. д.

Али ни у том случају не знамо, зашто би имала настава да се упорно уклања *педагошци*, кад међу питомицама таквих завода налазимо лако најмање 80 процената девојака, које ће за неколико година имати да васпитавају или своју *соиствену* децу, или овим или оним начином да учествују при васпитању *туђе* деце.

Или је можда за то довољна она „урођена *педагогика*,“ коју на своју руку изводе наше матере и дадиље?

Та „урођена педагогика“ има много на души, јер не само сваковрсне погрешке и глупости при првом одгајању деце, него и клице злим навикама, које ће се доцније јавити и неприликама у развиту деце падају њој на терет.

Много би се могло да користи дорашћујућем поколењу а по томе и народу, кад би се уредним васпитањем девојака као будућих васпитачица *завела педагогика и у дечије собе*, у којима мати влада тако рећи неограничено. У тај свети круг не допиру прописи окружних школских већа, школских надзорника, па ни министарства. Ту *мати* издаје законе и наредбе, у ком правцу има да се одгаја дорашћујућа биљка људска, — а да ће тај правац да потраје кроз цео будући развитак те нежне биљке, да је шта више често пречесто одлучујућ за цео живот човека, о том смо уверени.

Матерњи језик, материнска љубав, материнско васпитање — то су три специфика, која се не дају заменити никаквим сурогатом. Сама „*забавишта*,“ која можемо да сматрамо за нај-

сјајнији педагошки створ новог века, нису по својој најлепшој страни што друго него прост плагијат, изведен по устроју *породице*, праве оне материнске школе, коју је већ наш *Коменски* тако живим бојама насликао и тако топло препоручивао.

Један од најважнијих разлога за успевање материнске школе је тај, да материна *љубав* не може да накнади *разум*, који је за васпитање потребан, само са тог гледишта могла би можда „дадиља“ да се предпостави матери.

Шта из свега тога сљедује?

Примерена педагошка поука, давана у конкретной форми под насловом: „Како ваља поступиати са децом у прво доба живота?“)* спада у народну школу, и то за девојке, које су у последњој години школске обавезности.

У том добу девојке су доста способне, да се таквом поуком користе за свој будући положај у породици.

Прво човечије васпитање можемо да поделимо на три доба :

1. Телесно гајење одојчета, које обухвата прву годину живота.
2. Нега у доба, док још дете није овладало говором и
3. Васпитање детета до доба док не ступи у школу, т. ј. доба васпитања у школи материнској.

О сваком од та три доба и о по њима условљеном начину васпитања ваљало би посебно да се расправља.

Није пак неопходно, да се настава која се на то односи даје као *самосталан предмет*; у много случајева, нарочито по селима и по малоразредним школама уопште било би довољно, да се опире на основу концентрације на осталу наставу наслањајући се на згодне чланке у читанци.

Сасвим друкчије стоје ствари у *вишим* девојачким школама. Овде су ученице већ развијеније, и настава која овамо засеца могла би да се даје ако и не систематично и теоријски, али свакако са оном *темељитошћу*, коју важност предмета изискује.

Обим науке могао би да се предузме у оноликом пространству, као што се чини три *образовању дадиља за материнске школе*. Разлика би ипак била знатна погледом на то, што ће питомице девојачких школа имати по правилу да васпитавају

*) То доба траје дотле, док не наступи потреба да се различно васпитају мушка и женска деца. Тим добом не свршује се истина улив матери, али престаје бити тако одсудан и важан као у прво доба живота.

своју децу, док је задаћа дадиља васпитање туђе деце. *Домаћност* породична више је него *материнска школа*.

Не заборављајмо поред *материнске школе* на *породичну домаћност*, поред слике на први и велеважни оригинал. Не тражимо сјај домаћега огњишта само у његовим салонима и друштвеним просторијама, него се старајмо подједнако да подигнемо углед дечије собе, те праве и оригиналне „дечије баштице.“

То ћемо постићи васпитањем васпитачица.

Др. Г. А. Линднер.

КАКАВ ТРЕБА ДА ЈЕ УСПЕХ ШКОЛСКЕ НАСТАВЕ ?

(Свршетак.)

Многи су данас учитељи, који сву своју бригу полажу на то, да им ученици задату лекцију од данас за сутра науче, или што је још горе, који се само око тога панте, да им ученици на испиту задиве својим знањем и набубаним одговорима присутне слушаоце, те тим себи неку јадну славу стеку; таки — верујте — свашта пре могу бити, само никада добри и прави учитељи. Да и данас има још доста велики број учитеља, који се старају, да им само испити добро испадну, усљед чега уживају неку ташту славу, о томе нема спора. Писац ових редака имао је прилику пре године дана присуствовати на једном испиту у женској школи. Слушалаца је било доста. Девојчице су на питања учитељева доста добро одговарале. Кад је дошао ред на земљопис, ученице су на највеће удивљење присутних у највећој брзини изговарале оне преголеме бројеве, што показиваху удаљеност сунца, месеца и планета од наше земље. Из уста малих девојчица сипали су билијуни као најобичнији бројеви! Чуђењу и дивљењу не беше краја, и дотични учитељ топио се у радости видећи своју славу, која се на њега слатко осмејиваше. Али на жалост ово не трајаше дуго! Ученице су сад требале да покажу своје знање из рачуна. Задатке, што је сам учитељ задавао решавале су којекако Међутим један од присутних слушалаца ступи ближе учитељу, и замоли, да зада један као што он велаше — рачун. Учитељ му драговољно допусти и задавач узевши креду у руку, написа на школској табли овај број: 008 и прозове једну од првих ученица да му тај број прочита. Ова то није могла да учини, ма да је учитељ на њу стрелао очима, а најпосле оборивши главу рече: да она то незна. Овај пример навео сам једино тога ради, да покажем, како има још учитеља, који не раде по ономе начелу да не учимо за школу, него за живот.“*)

Добар и према своме позиву свестан учитељ никада се неће старати о томе, да му ученици само задату лекцију у одређено време знају, него ће му главна тежња бити управљена на то, да добивено знање буде стална имаовина ученикова.

*) Тај пример је г. писац рђаво изабрао. Он ту сам себи противуречи, јер бр. „008“ није зацело узет из живота. Ако нема другог чега, онда је неповољан суд о дотичном учитељу пренагљен. У.

Да се ово постигне нужно је да учитељ удеси своје предавање тако, да оно оставља у души детета стална утиска, што опет усавршава снагу памтења, без чега се не да ни помишљати на какво знање.

У природи нема скока, па тога несме бити ни у настави. Брзи прелаз с предмета на предмет не вреди ништа, то треба запамтити.

Брзо учење не може бити стално, јер не оставља у души трајна утиска. Постепено и основно учење постаје вечна својина ученикова, а ово се тек не да постићи парном брзином. Предавач нека увек има пред очима, да своју наставу удеси према детињој способности и његовом схваћању, предмет нека јасно и живо представи и све дотле нека не полази даље, док се за сигурно не увери, да су му ученици предмет схватили и подпуно разумели. Грдна је погрешка наших многих, а особито млађих учитеља, да своју наставу ките многим непотребним и високоученим речима. Ово изгледа, као да учитељ жели пред децом показати се како је учен, што је наравски неупутно! Нека му је главна брига да га ученици разуму и то подпуно разуму, и нека му деца предавање заузимањем и запетошћу прате.

У хатар сталнога успеха наставе треба учитељ наставно градиво да одржава у одређеним границама, нека је штедљив у говору и времену. Нек нам је увек на уму, да нипошто неучимо само два три боља ученика него целу школу, јер по знању и одговору већине ученика оцењује се рад учитељев. При настави дакле несмемо напред корачати све дотле, док нам то недопусте и најслабији ученици, пошто у противном случају сви ће га слабији ученици изневерити у успеху, а тиме ће и самога себе у своје послу обманута и преварена видети.

„Понављање је мати свију наука,“ то нека је девиза свакога учитеља. Понављањем ученици све то боље разумеју предмет, а што је још главније, тиме предмет постаје све већма својина ученикова.

Од данашње се школе захтева, да своје ученике тако приправи, како ће ови бити у стању добивено у школи знање у будућем животу практично да употребе. Да ли садања школа одговара у пуној мери овоме задатку, мислимо, да је излишно о томе говорити, пошто је баш то главни узрок, с кога се виче на данашњу школу. Шта је дакле томе узрок? Просто тај, што учитељи или врло мало или нимало своје ученике не упућују на саморадњу. Главну бригу мора учитељ обраћати на усмено и писмено вежбање, где су ученици принуђени да сами раде, а тиме им се њихова саморадња челичи. Бадава ће ученик у школи знати све рачунске операције, кад касније у животу није у стању ни најобичнију рачунску радњу да изведе. Више вреди приправити дете да може самостално радити, него пуна магаза теоретичних знања; а на ово последње као да се од стране гдекојих учитеља полаже велика важност.

Могло би се о овоме предмету писати у недоглед, али мислимо да и ово што рекосмо доста може допринети, да нам успех садашње школске наставе буде трајан.

ОПИС МОСТАРА.

(Слика из земљописа од Симеуна Коњевића.)

Место у коме ми живимо и станујемо зове се: *Мостар*. Мостар је варош. Мостар је главно место у Херцеговини. Херцеговина је дакле наша домовина или отачанство. Мостар је добио име своје од моста, који су направили Римљани, док овде није било никакве вароши, него је била римска војничка насеобина или колонија. За време српске владавине, док је Херцеговина била независна, може се видети, колики је био Мостар, кад погледамо град мостарски. Овај је град зидао 1440. год. Радивој Гост, надворник херцега Шћепана.

Мостар се почео ширити, кад су Турци завладали Херцеговином 1483. год. На Мостар су ударали и Млечићи 1694. год., али га не моглоше освојити.

Данашњи Мостар јесте једна од великих вароши српских. Мостар лежи у долини реке Неретве. Средина му је у ждрелу између брда Хума и Стоца. Мостар се пружа у правцу од севера на југ с обе стране реке Неретве. На север и југ од Мостара отвара се пространо поље. У даљину заузима Мостар простор од 2½ километра. Мостар оикољавају у наоколо сама брда и то од истока, севера и југа брдо *Столац*; од југозапада брдо *Хум* с продужењем својим; од запада брдо *Цим*; од северо-запада брдо *Орлац*, а од севера продужење Орлаца

Становници мостарски по језику јесу сви Срби осим малог броја странаца, Цигана и Јевреја.

По вери су становници мостарски од три вероисповести и то: 1. мухамеданске, 2. православне источне а 3. римске вероисповести. Мухамеданци и римски католици или не знају или из превеликог верског фанатизма неће да су, ни да буду Срби, него Мухамеданци називају себе *Турцима*, ма да је и од хиљаде тешко наћи и једнога који турски зна (или како они сами веле: своју разију, т. ј. турску словницу) а римски католици називају себе по вероисповести *кршћанима* или *Латинима*. Нас православне источне хришћане називају и Мухамеданци и Римљани *хришћанима* за разлику од кршћана. Само смо ми православни источни хришћани све до данас сачували своје народно име *Срби*, којем смо имену верни и непоколебљиви према сваком туђинском насртају и нападају, којег се чврсто и нераздвојно придржавамо и којим се свагда дичимо и поносимо, јер нас оно живо сећа и опомиње на велику и славну прошлост наших предака. По броју има у Мостару највише Мухамеданаца, којих је тачан број врло тешко и највештијем статистичару изнаћи, јер они држећи се строго верозаконских одредаба све једнако прикривају своје жене (буле) и своју децу; православних источних хришћана има 5000 душа, а римских католика око 2000 душа.

Просвета. Отоманска влада није се ни мало старала око народне просвете, за то и нема у Мостару никакве велике школе, него су све саме мале учионице. У Мостару све до јесенас не беше заједничке школе за све вероисповести, него свака вероисповест имађаше своје школе. Тек ове јесени основала је земаљска влада данашњу општу народну школу

за децу свију вероисповести. На жалост, у свима школама које данашња земаљска влада по Босни и Херцеговини подиже, ради се и пропагандише у духу римском, односно језовитском и хрватском. Нема у тима школама ни спомена о томе да су становници Херцеговине и Босне по народности Срби.

Мухамеданци имају у Мостару много малих и мушких и женских школа, у којима се уче само читати молитве на арапском језику без икаква тумачења и разумевања, те с тога и немају никакве користи од ових школа. Осим ових малих школа имају Мухамеданци више школа, које се зову *медресе* и једну школу која се зове *руждија* и као треба да одговара нижој гимназији нашој. У медресама уче одрасни младићи арапско-турски језик и коран. У руждији учи се турски језик и повесница турска, нешто из земљописа и рачуна. Дакле мухамеданска тобоже нижа гимназија не одговара ни српској народној школи са 4 разреда. Близу 1500 мушке и женске деце мухамеданске похађају своје вероисповедне школе.

Римљани имају у Мостару две школе и то мушку и женску, које мало боље стоје од мухамеданских. Мушка школа нема редовних учитеља, него један од фратара учи децу молитве, читати и писати српски (или као што се сада званично силом хоће да назове босански или земаљски) с латинским словима и мало рачунати. Око 100 мушке деце похађају ову школу. Женска им је школа боље уређена; у њој се уче до 60 ученица. Ову школу издржава римско-католички бискуп ђаковачки Јосип Јурај Штросемајер, а учитељице су у њој сестре милосрднице.

Много боље стоје српске православне народне школе, којих има две, мушка и женска са 4 разреда, прва са 4 учитеља а друга са 2 учитељице. Обе ове школе издржава сам народ приносећи на ту цел сваки без разлике добровољне прилоге.

Поговарало се да земаљска влада намерава основати у Мостару и гимназију за децу свију вероисповести, пошто сврше 4 разреда народне школе.

У Мостару нема никаквих творница, сва радност ограничена је на просте занате. Израђује се добар сахтијан. Најглавнији производ земаљски јесте мостарско вино, које је због своје ваљаности далеко чувено, само га Мостарци не умеју добро уредити. Такође је чувен и дуван мостарски, само га у последње време мање саде, јер су велике дације. Велики део мостарских становника бави се трговином. Како земља осим вина и дувана готово ништа друго не производи, то се и мало што извози на страну. Највише се извози вино у Босну, за тим дуван, коже, вуна, восак и т. д. На против много се више увози у Мостар и то брашно, жито, платна, чоја, шећер и кава, разна пића, разне металне ствари, памук, разне материје за одело, стакло и т. д. Трговином се највише баве Срби православни а у последње време од чести и Мухамеданци, који се осим тога баве још много и обрађивањем винограда, којих је велики број у околини мостарској. Сљедбеници римске цркве баве се поглавито вртарством а нешто и занатима.

С десне стране реке Неретве у месту Илица испод брда Цима извире речица *Радобоља*, која тече у правцу на југо — исток и код

моста утиче у Неретву. Ова је вода малена, но врло корисна, јер њу разводе на све стране, те топи многе баште; она окреће многа воденичка кола; на којој су многе ступе, у којима се израђују лена ћебета.

Срби православне вере имају у Мостару две цркве, стару и нову; стара је баш испред гробља, које је још више мушке школе на брегу Стоцу и посвећена је рожанству Богородичном; нова мостарска црква сазидана је у лепом византијском стилу као и нова црква у Сарајеву, лежи такође на брежуљку између митрополије, мушке и женске школе и посвећена је вазнесењу Христовом. Осим тога има још у здању женске школе капелица посвећена Марији Магдалини.*) Римски католици имају такође лепу нову цркву и једну капелу изван Мостара у Вукодолу, где станује римско-католички бискуп. Мухамеданци имају до 30 џамија са високим мунарама, које дају леп изглед Мостару.

Сада се налази у Мостару окружна област и окружни суд и среска област, која је уједно и срески суд.

У Мостару има сада и лепих кућа зиданих од камена, којима тамо има у изобиљу. —

*) У Мостару станује православни митрополит херцеговачки.

МАЈДАН СОЛИ У ВЈЕЛИЧКИ.

(Свршетак.)

Од комора, које су утесане у 1. спрату, најлепша је капела св. Антонина. Утесана је у стену од соли у готском стилу. Дужина јој је 7,6 м., ширина 6,6 м., а висина 5,6 м. Ова подземна капела ослања се на грдне стубове. Према улазу налази се олтар. У капели је много кипова, који су истесани из ружичне камените соли (Спаситељ на крету, Мати Божија, св. Антонин, св. Казимир, св. Фрања и т. д.) Сви кипови израђени су врло уметнички. С осталом сђном стеном спојене су само својим подножјем. При светлости светиљке изгледају сиво, али при већем осветљењу прекрасно се издају. Ружична со, из које су истесани, сада је доста ретка. Рудари праве од ње сатиће, прстење, светљаке, бројанице, сланике, боцице, крестове, мале топове и друге ситнице. Ствари те продају се посетиоцима за спомен. Чист добитак улази у касу за потпору изнемоглих рудара.

Недалеко од капеле св. Антонина је пространа дворана, која се зове „Кложа.“ Међу том двораном и капелом св. Антонина налази се обелиск за спомен, да је ту био г. 1817. цар Фрања I. (Из поште према славнијим посетиоцима постављено је у тим рудницима неколико споменика и пирамида.) — Отуд може да се дође у другу дворану, која је у другом спрату; зове се Лентов. Подигнута је г. 1750. Доле је патосана даскама и уређена је као дворана за игру. Около сале је галерија за гледаоце красно истесана из соли. Галерија лежи на лепим стубовима. У средини виси красни, огромни лустр. Све је брижљиво изрезано из чисте соли. На дђвски понедељак, 3. јула и 13. октобра сваке године сакупи се ту на четири тисуће људи. (У те дане је у Вјелички велика слава.) Дворана Лентов сматра се за најлепшу. У трећем спрату је место, у ком се про-

стире језерце, које зову Прикос Вода не оједа слану обалу, јер је сољу већ пресићена. Због множине соли, која је у води растворена, има површина језера тавну, скоро црну боју. По језерцету може да се вози. Под тим језерцетом најнижи је сират, до којег је пробио рад рудара.

У рудницима ради стално више стотина људи (1000—1500.) На дан се ради 8 сати. То време рада од осам сати зову рудари „шихта.“ Кад су с послом у руднику готови излазе кроз особита окна на површину. Горе на затвореном месту прегледају их, да не односе крадом сô кући. Ипак добија сваки рудар изванредан део соли. После педесетогодишње службе добијају рудари мировину, која се одређује по њиховим заслугама. У рудницима држе до сто коња, за које су саграђене особите коњушаре. Коњима је тим доста добро, али им донекле вид пати. Гдекоји коњи, који у рудницима раде, не виде по 10 и више година бела дана.

Сô се обично ломи у комађу. Најпотребнија справа за рудара је тако зван „цакан;“, на једном крају личи на чекић, на другом на длето. Цаканом праве рудари пукотине у сôној стени. У пукотину утискују се клинови дотле, док се комад стене не одвали. Тако одваљени комад бива врло велики, те се с тога раздељује. Од њега праве балване или крухове. Балвани су ваљкасти, а крухови имају облик паралелопипеда. При том грађењу балвана и крухова многа се со издоби. Та издобиљена сô сипа се у нарочито за то одређену бурад. Понекад се сôна стена ломи и прахом. Али то се чини ретко. Од силнога потреса могао би рудник да страда.— Сва сô, што се ту добија, није једнака. Највише се налази зелене соли. То је име добила отуд, што у руднику при светлости светиљке изгледа зеленкаста; напоље је пак сива. Састоји се из повећих зрна кристала и често се налазе у њој фосилије. Те је соли највише. Много је боља шипкаста сô; она је ситнозрна, сивозелена, гдекад и бела. Најлепша је ситноока со; боја јој је сасвим бела, чиста је и провидна. — Рудници у Вјелички доносе годишње око 6 милијона форината чистог прихода. Око половине соли, што се ту добије, употреби се у нашој монархији. Што претекне извози се поглавито у Пруску и у руску Пољску. Слојеви соли тако су силни, да се неће моћи изцрпети још за многа столећа.

(Česka škola)

Фр. Л. Зелинка.

НАД МОГИЛОМ † ЛАЗАРА СТАНОЈЕВИЋА УЧИТЕЉА

говорио у Сомбору 12. (24.) Јан. 1883. год. СТЕВАН КОЊОВИЋ учитељ.

Тужни зборе!

Јучерањом зором одјекнуше на све стране суморни гласи црквених звона. — О ви чудна звона! Ви која сте гласници радостних и жалостних вести! Ви која подсећате човека на стазу вечну — на ону стазу којом невладају земна уживања. — Ви звона што вас је велики песник онако мудро карактерисао а за овакови случај овим речима обележио:

С куле звоно
Гласом уди,
И мртвачку
Песму гуди,

Прати једног тугујући
Самртника вечной кући.

(Шилер—Арх. Пав.)

Вашом подмуклом тутњавом силом се подкрала мисао о злослут-

дој неудаћи. Ви сте силом разгонеле немиле мисли поново враћали и силом нам наметали слутњу да *је наш добри друг Лаза за навек с нама растаје*. — Снажан је звук ваших таласа, али још снажнија грознија вест коју разнесосте од љубе до мајке, од брата до сеје, од друга до пријатеља, од најстаријег суграђана до најмањег одојчета; о та вест потресла је све из дубине душе *јер Лазе нема више међу живима*.

Зар се налази и једног међу нами који познавасмо мила сина, верна мужа, добра друга, искрена пријатеља, а по врх свега тога најбоља учитеља — духовна отца нашег милог подмладка — велим зар се нађе и један коме се и нехотице не подкра дубоки уздах са помисли: О Боже! па баш тога себи на твој вечни жртвеник да узмеш? Тога, који је својим животом служио на олтару твоме, међу невином дечицом? Тога кога си обдарио ретким врлинама? Јест—тога си нам одузес — *јер Лаза нађе би вечне куће*.

Вечна кућа — ледни гробе, у чијем загрљају циновском снагом нашег доброг Лазу држиш зар тако рано да га примиш у своја црна недра?

Велим рано, — јер шта је Лаза још преживео? Сад је тек у најлепшем цвету. Сад је тек почео да живи у тако званом човечанском добу. Сад се тек по гдекоји зрак труда његова као сјајни плод појављивао. О та сад би му се тек миљило живети. Али заман *Лаза је на веки заспао*. Заспао да вечни санак борави и то у својим најлепшим годинама. — Па зар се то веком може сматрати живот од 35 година — то је прелетело као у један миг ока.

Године 1848. родио се Лаза овде у овом месту међу својтом својом, где је од тада ваљаних учитеља својих и добрих родитеља однегован правим српским хришћанско-православним духом. Потом је прешао у тадању варошку реалку а по свршетку из ове у овоместну учитељску школу. Свагда и свугде Лаза беше вредан ученик а послушан питомац. Године 1867. беше кратко време у оближњем месту Сивцу суплентом, а по новоотвореној Селеначкој школи изабраше га за првог учитеља ондашње школе; за 2 године касније беше премештен у овоместну средишњу главну мушку школу, где је до пре 5—6 седмица неуморно као вредан учитељ делао. Од тога доба када је ступио у средиште од тада се датира његов прави знаменити педагошки рад. Сто годинама народних учитеља, који у последње доба свршише учитељиште, са милом успоменом однеше дубоко удубљена у души својој красна и дивна Лазина предавања. Он је као практични учитељ стекао себи гласа што је редак још који. Својим благим цонашањем, мудрим саветима, својом умешношћу знао се спустити у детињско доба и не да је с њима само по осећајима знао владати, већ и речи му беху у духу дечијем. Он у својој школи беше више старији брат него крути учитељ, с тога је и могао брзо да увиди дечије тежње и намере и према томе и свој вешти рад је удешавао, о чему је и дању и ноћу премишљао и из стручних књига проучавао. Такав беше Лаза као учитељ, као верни пастир стада свога; много ће времена протећи да се нађе снага која ће моћи у подпуној мери заменити га.

А кад се запитамо какав беше као син, муж, брат, друг, прија-

тељ, Србин и грађанин? Срце ми се стеже кад помислим каква одговора морам да дам. О! та он беше увек „вес'о мајци а мио љуби,“ добри брат а веран друг и искрен пријатељ; срцем и душом Србин и прави грађанин. — Коме нестоји још у живој успомени његово лепо понашање, које је красило сво друштво, у коме се находио? Његова јагњећа нарав сваком је за углед служити могла. Његови мудри говори по јавни зборови сваког зрелог човека су дубоко и мило дирнули, јер су увидели у Лази, да су му савети такви, који воде благостању нашег ојађеног народа и трошног друштвеног стања. Ала Лазином смрћу и у том много изгубисмо.

Па запитајмо се још једном шта је с Лазом? — Једнодушан одговор добијам — умр'о је — престао је живети. — Јест он је престао живети и то на овој трошној земљи, али његова душа о не — она још живи, она ће вечно живети. Растајући се од тела узнела се у близину Творчеву где ће вечно насеља да добије и само том помишљу ублажујемо нашу неописану тугу. Имајмо сви пред очима, да ће сваки од нас који пре којг после, овим путем поћи, као што народ вели: Богу на истину отићи и тамо за своја земна дела одговорати. Ова утеха је прави мелем за ојађена срца наша са велика губитка друга нам Лазе.

А сад при расстанку друже Лазо, велим ти у имесвих твојих другова и пријатеља: С Богом драги Лазо — С Богом док нам се опет на оном свету душе несастану. С Богом брате — дао ти Свевишњи у рају насеља а међу живика трајну успомену!

ШКОЛСКЕ ВЕСТИ.

(Световавска светковина у Сомбору.) На дан св. Саве ове године освећена је водица у здању србске народне школе пре службе у присуству управитеља, учитеља и ученика. Службу Божију у св. Ђурђевској цркви служила су саборно три свештеника с ђаконом; проповедао је пречастни г. Павле Димић парох башаидски. На свршетку службе освећено је кољиво. Затим се са свечаном литиом ишло у здање учитељске школе, где је после водоосвећења држао говор управитељ завода Никола Ђ. Вукићевић. Како је прошле године овде у Сомбору умро вредни и честити раденик на пољу народне просвете и бивши дуже времена катихета овога завода покојни Димитрије Поповић парох Сомборски, којег је слика овом приликом унешена и постављена у дворани учитељске школе уз слике најзаслужнијих за овај завод мужева; то је управитељ овом приликом говорио о животу и делима Димитрија Поповића као отличног учитеља, примерног свештеника, вредног књижевника и ревнитеља просвете и напредка народнога. После говора, у који је уплетен био и један део културне историје србске, и који је скоро читав један час трајао, појана је песма у славу св. Саве и кушано кољиво; затим су се свештеници с литијом у храм Божији вратили, и тиме се ова светковина завршила.

(Прослава св. Саве у Кишинди и замаглијска школа.) Св. Сава као први просветитељ српски прославља се најсвечанијим начином на све стране, па је тако и овде учињено. После св. Литурђије упути се народ из цркве са литијом школи, пред којом су одпевали неколико св. песама, а затим ученица 6. разр. Милина Печујчева понне се на столицу и врло лепо, да је човеку милина било слушати, исприча њежним женским гласом

живот св. Саве. Међутим је свештеник школе редом св. водицом пошкропио а потом и колач резао. — Приметити нам је да од шест свештеника сам је један чиподјејствовао са Ђаконом!— Народ је прекрило био улицу. — Ових дана се на основу министријалне наредбе од 1882. један одбор конституисао за занатлијску школу (ipariskola) и изабрао за српске ученике четир, а за иноверце четир учитеља и једног заједничког управитеља. Учители већ поделише предмете које ће да предају и 16. о. м. одпочеше своја предавања и то 7 часи недељно. Сваки учитељ као и управитељ има 100 фр. плате. За управитеља изабран је Ст. Јеремић гим. проф. а за учитеље Ст. Петровић, Сима Ајваз, Н. Николић и Баковљев.

Ст.

(И по свима другим нашим местима прослављен је свечано дан св. Саве. У многим местима давале су беседе и вечерње забаве, тако у Н. Саду (беседа српске гимназије), у Панчеву (српске више дев. школе), у Д. Тузли, Осеку и т. д. „Зора“ у Бечу спојила је са том прославом стогодишњу успомену прве народне књиге наше од Доситија Обрадовића, ком је у славу говорио председник П. Деспотовић, а „Србадија“ у Грацу држала је свечану седницу у славу песнику Бури Јакшићу, о ком је говорио лекар С. Мирковић.)

(Београд.) Народна скупштина донела је решење, да се из главнице школског фонда могу 600.000 динара да утроше на оправку и зидање школа порушених у српско-турском рату 1876. — У новом закону о основним школама налази се као прелазно наређење, „да се учитељке, које се затеку са службом, кад тај закон ступи у живот, у 3. и 4. разреду мушких основних школа, имају поступно поставити за наставнице у женским школама или за наставнице у 1. и 2. разреду мушких основних школа.“ — Бивши главни надзорник црногорских школа г. Стево Чутурило постављен је за привременог предавача у великоградшкој нижој гимназији.

(Занатлијска школа у Сомбору.) По наредби кр. уг. министарства за богочаст и јавну наставу морају се занатлијске школе у свима оним варошима основати, у којима број занатлијских ученика прелази стотину. У смислу те наредбе закључило је варошко веће у својој седници од 9. јан. о. г., да се у Сомбору оснује занатлијска школа и изабрало је одбор дванаесторице, који ће имати да зготови штатут и прорачун за ту школу. Од српских занатлија изабрани су у тај одбор гг. Кузман Бикар, Љубомир Јездимировић и Никола Клемен, даће Никола Ђ. Вукићевић управитељ и М. Петровић професор српске учитељске школе. Исти одбор састао се 16. јан. и изабрао је себи за председника г. Јована Михали, жуп. вел. фишкала, а за бележника проф. М. Петровића.

(Нови Сад.) Главна скупштина овдашње црквено-школске општине донела је решење, да се за идућу 1883/4. школску годину по предлогу управитељевом набавља женској деци у основним школама материјал за ручни рад о општинском трошку, да се деца тако могу у овом послу постепено обучавати и напредовати. Деци ће се посао награђивати, а новац за то остављаће се у њихове штедионице, те ће тако рад и штедња у поредо ићи. Љубопитни смо, како ће ићи са извађањем тог пројекта! — Г. Васу Пушибрка, који је кроз 11 година био провизорни управитељ српске велике гимназије у Н. Саду, поставио је сада гимназијски патронат за сталног управитеља.

КЊИЖЕВНИ ПРИКАЗИ.

2. Три главне народне свечаности Божић, крсно име и свадба по Боки-Которској, Црној-Гори и Ерцеговини описао Вук С. Врчевић Риш-

манин. Панчево 1883. Наклада књижаре браће Јовановића. 8 с. 270.

Цена 1 фор.

„Радујем се што . . . ову радњу виђох прије моје смрти наштам-
пану, и зато имам зафалити много заслужној Браћи Јовановићима који
ме понудише те им и ову радњу уступих да о свом трошку у њиховој
оглашеној типографији печатају“ вели вредна старина у предговору к овој
књизи. Радост ту није до душе збиља дочекао, јер још јесенас оде у гроб,
пре но што је његова књига из штампе изашла, али и ми с наше стране
кажемо хвала врсној књижари браће Јовановића на пажњи према заслужном
књижевнику српском. Примајући таква дела као што је ово у своју на-
кладу показује она, да схвата свој позив у културном животу нашега
народа. О вредности саме књиге није нужно много до говоримо, та при-
редио ју је највреднији помоћник пок. Вука Караџића. Народни обичаји
су знамење народности и све што се на њу односи, ваља што брижљивије
бар у спомену да сачувамо, јер данашње време, које све нивелише, прети
пропашћу многим том благу. Обичаји, што се у књизи описују, сабрани
су у оном српском крају, у ком је народна фантазија могла од вајкада
најслободније да се развија. Тамо поникоме њене најбујније творевине и
не може човек доста да се надиви богатству слика и једром хумору, што
нам се у тамошњим народним умотворинема приказују. С тога се нико
неће покајати, ко набави и ову Врчевићеву књигу, јер ће у часовима
доколице наћи у њој пуно забаве и весеља. — Штампарска израда је
лепа, а пред насловним листом налази се и лик превреднога Вука С.
Врчевића.

Р А З Н О.

(Братска неспошљивост.) Као што читаоци наши знају добија
српска школа у Јасеновцу овај лист на дар из закладе блаженоупокојеног
архимандрика Михаљевића. Од како је „Школски лист“ почео поново да
излази, одлазио је он без препреке у Јасеновац али сада ево дође нам
натраг последњи број од прошле године, који је био адресован на „пра-
вославну школу у Јасеновцу,“ са овом примедбом на адреси: „Naträg!
Nerprima se. S Bogom takove novine!“ Речи су те написане фрактуром и
подвучене црвеном оловком. Примедба ова не потиче очевидно од српског
учитеља, него се морао који непозвани на јасеновачкој пошти наћи, да на
тај начин своју пизму на ћирилицу искали. Ми смо се обратили у Јасе-
новац ради извиђаја у овој ствари, а поштанском равнатељству, само ако
буде хтело, неће бити тешко, да виновника ове инсулте изнађе. Ми не
мислимо да је то био ко други него какво дерипште, али озбиљни мужеви
у Хрватској, и у првој линији хрватска школа, имали би пуно узрока,
да се својим начином за то заузму, да се понављање таквих и сличних
а на жалост честих појава онемогући.

(Брестовац у Бачкој.) Као сваке године, тако и ове не беше про-
пуштено а да се достојно не прослави први просветитељ српски св. Сава.
После божанске литургије са лепим бројем икупљеног народа дођемо уз
пратњу звона и пучдзаву правгија у школу, где се обави водоосвећење.
По овом говорио је овдашњи учитељ о слављеном просветитељу навађа-
јући његово неуморно заузимање око народне просвете у оно доба, и о
важности народних школа. После ове светковине вратимо се сви у храм
божији, где частни г. Мих. Влашкалић свештеник, изјави скупљеном на-
роду, да се сви позивају од стране мест. шк. одбора, да после подне када
огласи звоно и пучањ прангија, сваки у школу дође, где ће се кољиво

осветити и колач пресећи. Тако после подне одазове се леп број пријатеља просвете и школе, те учествоваше при овом старинском србском побожном обреду а по свршетку овога декламовало је више ученика и ученица, после тога певане су опет најлепше срп. народне песме и неке песме читаначке. Ова лепа забава раздрага скупљене, који су на предлог и пример учитељев по могућству своме вољно прилагали које у готовом новцу које пак у храни у корист овдашњег срп. шк. фонда. Прилог овај увеличали су знатно и наши гости са стране, којима нека је овим изречена од стране нашег шк. одбора најтоплија захвала а особито г. Васи Брежовском бел-жнику и г. Лазару Станковићу кнезу стапарском Хвала им! — Осим страних гостију имадосмо и овдашњих, а то су били овдашњи сеоски поглавари Немци са бележником, који су се такође лепо одазвали прилозима на наш местни школски фонд, а осим овог лепо су одазвали сву децу школску, која су декламовала. Декламовање и певанија трајаше до самог вечера, а по том се сви пуни задовољства кући разиђемо. Овом приликом пало је у корист школског фонда у готовом новцу 17 ф. 60 н. а за скупљену храну надамо се добити до 30 ф., које је врло добро дошло нашем сиромашном и потребитом школском фонду. Дао би Бог да се овака прослава сваке године у корист школе обави, јер само таквим начином моћићемо нашу школу одржати, а вама прилагачима желим да вам сваки ваш прилог Бог милостиви стоструко накнади, те да до године можете још боље и сјајније прилоге на своју школу чинити. Живели прилагачи!

(Стављен је у стање покоја) одсечни и почасни министарски саветник у кр. уг. министарству богочасти и јавне наставе г. Теодор пл. Мандић. Исти је био још код постојавшег кр. уг. намесништва у Будиму референат за наше просветне ствари. Нашој народно-црквеној аутономији био је г. Мандић увек крпак поборник и нарочито велики пријатељ српске учитељске школе у Сомбору.

(То је народ!) Чешка „Средишња Матица школска“ имала је 14. јан. у Прагу своју главну скупштину под председништвом дра Фр. Л. Ригера. Циљ је томе друштву, да оснива чешке школе у оним местима, у којима је опасност, да ће се чешки елеменат, пошто нема своје школе, претопити у Немце. Колику важност дају Чеси том друштву, које се издржава само добровољним прилозима, види се најбоље из председникове беседе, у којој наводи, да „у последње време не прође ни један дан, а да не уђу у Матичину благајну преко 1000 фр., а прекјуче износило је примање шта више 2500 фр.“ Скупштина се тим речима свога председника одазвала са громовитим „Вибарње,“ ком се и ми од срца придружимо са жељом, да и у српском народу видимо, да родољубље таквим плодовима рађа. Родољубље без жртава је као јалова воћка и као што га показује неудесно земљиште, тако је и празно родољубље знак, да га не оживљује народна свест, него да је проста фраза без садржаја.

(Дарови.) Као сваке тако је и ове године врени српски родољуб и велепоседник г. Геден Дунђерски из Сентомаша претплатио „Школски лист“ сем за себе још и за г. М. С. Кончара учитеља у Јашину крај Удбине и за г. Стевана Карановића старог учитеља у Маркушици. Г. Ђорђе Михајловић поседник у Сомбору изволео је и за ову годину „Школски лист“ претплатити за српску школу у Кишфалуби, а г. др. Јован Пачу, практичан лекар у Сомбору за српску школу у Кнезу. У име наше као и обдарених нека им је свима изречена најтоплија хвала и живели!!! Из закладе блажено упокојеног архимандрита Стевана Михајловића добијају и ове године „Школски лист“ српске школе у Јасеновцу, Дарди и Рац-Хидошу. Г. Стеван Арсеновић учитељ у Сомбору уступио је лист, који му као скупиоцу претилате припада, и ове године српској школи у Дубици.

(Женско друштво у Београду.) Главни скуп био је 9. јан., на ком је управа свој извештај поднела. На крају године бројало је друштво 392 чланице, за 34 више него године пред тим. То друштво издржава и управља раденичком школом (у којој је сада 66 ученица), издаје лист „Домаћицу“, потпомаже многа сиромашна лица, води надзор над децом из бившег завода за српску сирочад, руководи „Пазаром“ за унапређење народне кућевне индустрије и надзире рад својих подружних, које се налазе скоро у свима српским варошима и варошицама. Примања је било свега 17.654 дин. 40 пара, а издавање је износило 17.652 дин. 21 пара. Од подружних основале су Алексиначка и Крушевачка у своме месту раденичку школу, а то исто намеравају да учине још и Ужичка и Нишка подружних.

(Добротворна задруга Срижиња Новосаткиња) имала је 16. јан. своју главну скупштину. Том приликом умољено је Њ. В. Г. епископ бачки Василијан, да се прими за заштитника ове задруге. На крају године имала је задруга 167 чланица. Приход је износио 1594·50 фр., расход 696·62 ф., те је тако остала готовина 897·88 ф.

(Загреб.) Чује се, да ће уређивање великог академског „Речника хрватскога или српскога језика“, који је смрћу Ђуре Даничића изгубио својега уредника, предузети професор дубровачке гимназије и ваљани филолог Перо Будмани. Исти ће се као што јављају новине преселити у Загреб чим му аустријска влада дозволи заискани допуст на извесно време.

(Летопис Матице српске књига 133.) који је ових дана изишао, доноси међу осталим расправу М. Нешковића „Zakon od 14. Listopada 1874. ob ustroju pučkih školah i preparandijah za pučko učiteljstvo u Kraljevinah Hrvatskoj i Slavoniji.“

(„Magyar tanítgy“), мадарски педагошки лист, што излази под уредништвом дра Александра Берната у Буданешти, донео је у свом 1. овогодишњем броју чланак под насловом „A szerb iskolák és orosz tanítók hazánkban a múlt században“ (т. ј. Српске школе и руски учитељи у нашој стацбији у прошлом столећу). Исти је написао по Нилу Попову др. Оскар Асбот.

(Београд.) Двадесет и пета свеска (ванредна) „Просветног Гласника“ од прошле године донела је (на 70 страна четвртине) опширне и систематично израђене статистичне податке о стању основних школа у Србији 1874/5 године.

(Народна библиотека у Београду.) При крају г. 1881. било је њено стање ово: Штампаних књига на разним језицима 20498, србуља рукописних разних 293 ком., србуља штампаних 53 ком., натписа 1 ком., хрисовуља разних на кожи и папиру 18 ком., писама разних политичке и књижевне вредности 2075 ком., својеручних разних потписа српских (аутографа) 363 ком., картографских дела разних 326 ком., бакрореза, челикореза, дрвореза и фотографија разних 1438 ком. и етнографских слика разних 452 ком. Преко целе године издато је из библиотеке на 2562 реверса свега 7686 књига на разним језицима. Прегледано је у читаоници библиотечкој: рукописа, атласа, картографских и илустрованих дела 426. Стручних каталога има 161. (Пр. Гл.)

НЕКРОЛОГ.

10. јан. у вече преминуо је у Сомбору учитељ *Лазар Станојевић* у 35. години живота. Покојник је био изврстан учитељ. До гроба га испратише све овдашње српске школе са својим учитељима, месни школски

одбор, ком је покојни Лаза био перовођа, жуп. школски надзорник и његов помоћник, мађарски учитељи и учитељице и многобројна остала публика. Надгробно слово, које је свом другу изговорио г. Ст. Коњовић, допосимо напред. — 13. јан. престао се у Ст. Андреји окружни протојереј будимски *Јован Миликишић* у 61. години живота. У млађим својим годинама служио је покојник и као учитељ, а као прота био је много година окружни школски управитељ. — 9. јануара преминуо је у Темишвару тамошњи прота *Васа Табаковић* у 72. год. живота.

Н О В Е К Њ И Г Е.

Српство. Лист за материјалне и просветне интересе народне. Излази у Вршцу једанпут недељно. Стаје на годину 5 ф. За уредништво одговара Лаза Нанчић.

Штампана је и III. књига „Дела Буре Јакшића“, у којој је прво коло приповедака песникових (од 1860—1870 год.). У овој књизи има приповедака, које досле нису биле нигде штампане.

Штампана се већ и IV. књига, у којој су приповетке песникове доцнијега времена. Књига IV. биће веће од досадашњих, а још ће веће бити V. VI. и остале. С тога је ударена цена свакој књизи динар и по. За то је неистинит растуруни глас, да је цена другој књизи један динар. У књизи VII биће слика песникових с биографијом и литерарном студијом о раду његову. Чист приход од овога издања иде у фонд за издржавање сиротне породице Јакшићеве. Све нарудбине ваља слати књијарници Велимира Валожића у Београду. Нарудбине без новаца не примају се. Од I и II. књиге има још егземплара.

ПРОМЕНЕ У ШКОЛСТВУ.

У Вашахиду су изабрани за учитеље сврш. приправници Душан Пајташев и Иван Мартиновић, а за учитељницу сврш. приправница Емилије Јовановића. Премештени су учитељи Милан Ђукић из Погановца у Чепин, Ђура Поповић из Визића у Каменско и Глиша Војновић из Буђановаца у Шид. Учитељ у Чуругу, Александар Јанковић постављен је за пр. учитеља у Шиду (примио је међутим већ учитељско место у Бегечу), а пр. учитељица у Пшанком Марија Џевац за праву учитељницу у истом месту. Намј. учитељица у Даљу Јелисава Мађаревића наименована је за пр. учитељницу у истом месту, а пр. учитељ у Шиду Лазар Шушић премештен је у Бачинце.

УПРАЖЊЕНА УЧИТЕЉСКА МЕСТА.

— Тражи се вероисповедни учитељ у Мокрину. Плата 442 ф. 90 н., 3 лапца земље, стан и огрев. Рок до краја јануара. Молбенице се шаљу школском одбору.

— Тражи се учитељ у Жумберку. Плата 340 ф., стан и огрев, Рок до 5. фебруара. Молбенице цркв. школском одбору.

— Тражи се учитељ у Фердину. Плата 300 ф., стан и огрев. Рок до 10. фебр. по нов. кал. Молбенице се шаљу држ. школском надзорништву у В. Бечкерек.

— Тражи се учитељ Ватосеку. Плата 60 ф., приход у храни и таксама, даље 14 лапца земље, стан и огрев. Рок половина фебруара. Молбенице цркв. шк. одбору.

ЈАВНА КОРЕСПОНДЕНЦИЈА.

Г. М. С. К. у Ј. крају У. Преиоручујемо Вам да избегавате конштрукције, које су неизознаваоци нашег језика у игри умели, да се клопите склованих речи и да што мање употребљујете туђе изразе. Туђим звучним речима прекрива се често неразумевање, а судећи по Вашем писању немате Ви те нуоде. У Вашем завичају говори се бар лешим српским језиком, тако пишете, па никад боље. — Г. Ј. М. уч. у Коловини. Училиство по Вашој жељи — Г. Ј. Н. Право имате, да би они учитељи, који добијају лист на дар за себе или за своје школе, требали дародавцима да се за то писмом захвале, али на жалост има идекојих, којима као да и то прави сувише посла. Такви нека припишу после себи сами, ако им лист изостане. Баш ми учитељи требали би највише да негујемо врлину благодарности. Sapienti sat! — Г. М. А. у Н. С. Догична наредба није ничим оправдана и не може постојати. Молимо Вас да нас о даљем што буде известите. — Са месном школском већу у Бешки. Лист је обустављен јер Вам је истекла претплата. Последњих 8 бројева одмах смо послали, за које имало да примимо још 1 ф — Г. Н. Љ. М. упр. у Мостар. Лист Вам шаљемо и хвала на обећању.

Издаје и уређује: НИКОЛА Ђ. ВУКИЋЕВИЋ.

Штампа Ф. Битерман.